

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava - Osijek

Forum MIROTVORNA ŠKOLA

Prijedlog koji u ovom dokumentu obrazlažemo, **uvođenje obavezne obuke učitelja iz nenasilne transformacije/preobrazbe sukoba u inicijalno obrazovanje i u stručno usavršavanje**, nastao je višegodišnjim traganjem za načinom/ pristupom/ modelom koji bi u hrvatskom, i u sadašnjem europskom kontekstu, bio blagotvoran odgovor na izazove poučavanja i porast isključivosti i nasilja u školama, kao i u društvu. Oslanja se na komparativno istraživanje *Izvešće o stanju osposobljavanja učitelja iz nenasilne transformacije sukoba u Europi*¹, uključujući posebno izvješće o obuci nastavnika u Hrvatskoj, te na razmjenu iskustava škola okupljenih u Forum MIROTVORNA ŠKOLA. S iskrenom željom da pridonosimo boljitku učitelja, a time i učenika i hrvatskom društvu u cjelini, u dobroj vjeri obrazlažemo svoj prijedlog.

Veljača 2019. godine

Učitelji su ključ!

Obuka učitelja iz nenasilne preobrazbe sukoba radi jačanja temelja uključivog društva

Nenasilna transformacija (preobrazba) sukoba (NTS) nadograđuje srednje i istočnoeuropsku tradiciju humanističkoga obrazovanja, u kojoj učitelji pripremaju učenike ne samo kako bi postali zapošljivi, nego ih pripremaju za ispunjeni život. Nenasilna transformacija (preobrazba) sukoba se smatra oslobađajućim i osnažujućim alatom, jednom od transverzalnih vještina koje su presudne u izazovima budućnosti, a promjene počinju već u učionici – smanjenjem stresa i poboljšanjem školskih odnosa.

Ovaj dokument sažima razloge zašto bi u studentskom obrazovanju i u kasnijem stručnom usavršavanju učitelja trebalo više pažnje obratiti na nenasilnu transformaciju sukoba; koji su pravni dokumenti javnih politika temelj trenutnoga stanja vezanoga uz izobrazbu iz NTS-a, kao i moguće akcije za pokretanje promjene:

- Službeno priznanje kako hrvatski učitelji imaju važnu ulogu u zaštiti učeničkih prava, prevenciji nasilja i u stvaranju nenasilnog, za poučavanje poticajnog, okruženja u učionici.
- Iz ovoga priznavanja proizlazi potreba za adekvatnom stručnom obukom iz NTS-a, kao dio obaveznog dijela profesionalnog razvoja, za vrijeme studija i tijekom stručnog usavršavanja.

S tim u vezi moguće je:

- u najavljenj reformi uvrstiti NTS kao učiteljsku kompetenciju,
- NTS uvrstiti u kurikulum kao odgojno-obrazovni ishod osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja,
- prilagoditi i testirati Europski kurikulum iz NTS-a za učitelje i edukatore.

¹EduCATE - *Teacher & Conflict: were we are?* : State of the Art Report on Teacher training on Nonviolent conflict transformation u Europe - Teacher training in Croatia : <http://www.educate-europe.org/curriculum/> Ko-autorica iz Hrvatske je Ivana Čosić.

Kontekst

Kako škole nisu otoci, društveni problemi diljem Europe, pa tako i u Hrvatskoj, pronalaze svoj put do učionica. Posljedica je toga urušavanje povjerenja između učitelja i učenika/obitelji, porast nasilničkog ponašanja i prijavljenih slučajeva zlostavljanja u školama, nagomilavanje stresa kod učitelja i „bijeg“ iz profesije, visoke stope ranoga napuštanja školovanja, te pojava rješavanja problema nasilja tek u pravosudnim postupcima (Program prevencije u Ujedinjenom kraljevstvu, PRODERAI u Španjolskoj).

Istovremeno, podrazumijeva se da obrazovanje treba pripremiti učenike i za život, a ne samo za posao, da osim prenošenja znanja i usavršavanja vještina, učitelji imaju i zadaću prenošenja vrijednosti.

Učitelji također imaju ključnu ulogu u stvaranju suradničkoga i konstruktivnoga okružja za učenje, trebaju osigurati zaštitu učeničkih prava i sprječavati nasilje u školama.

Ovdje se obrazlaže kako su učitelji s kompetencijama iz nenasilne transformacije sukoba ti koji mogu pridonijeti odgovoru na navedene potrebe poučavanja.

Potreban je novi pristup radu na sukobima u školskom okruženju

Razvoj upravljanja ili vještine rješavanja sukoba spomenute su u nekoliko europskih politika (OECD, 2005., str. 13; Vijeće Europe, 2016., str. 9.-11.; Europska komisija, 2018., str. 34.). Ipak, u većini tih dokumenta se sukob u školskom okruženju percipira kao negativna pojava koju treba nadvladati, a ne kao prilika za učenje, odnosno kao sastavni dio procesa učenja i potencijalno korisna pedagoška praksa. Također, UNESCO-va procjena nasilja i zlostavljanja u školama² pokazuje kako mnogo učenika koristi nasilje kao sredstvo rješavanja sukoba, a da su postojeće mjere za rukovanje sukobom u školi nedostatne. Pri tome se globalni trendovi u prevenciji nasilja puno više oslanjaju na ograničene jednokratne akcije, nego na dugoročne i sveobuhvatne načine transformiranja sukoba (mirni suživot).

Novi pristup u radu sa sukobima u školskom okruženju koristi veliki, a zanemaren, obrazovni potencijal sukoba. Mogućnost transformacije sukoba dijalogom je ključna za uspostavljanje nenasilnog (sigurnog) okruženja u školi/društvu. Priznajući prijepor ili sukob, otvaramo put dijalogu i izgradnji odnosa i okruženja poticajnog za poučavanje.

Sukob kao sastavni dio života i prilika za učenje

Sukob ima i konstruktivni i destruktivni potencijal (Morton Deutsch, 1973.). Dio je života, a pojavljuje se u svakom okruženju i odnosu, uključujući odnose između djece i između roditelja i djece. Važno je uočiti razliku između sukoba i rata.

Najčešća znanstvena interpretacija sukoba je da se radi o interakcija između barem dvije strane u kojoj jedna strana ima potrebe, ideje ili želje od kojih ne želi odustati jer su joj veoma važne, dok u isto vrijeme

² UNESCO (2017). *Consolidated Report on the Implementation of the 1974 Recommendation Concerning Education for International Understanding, Cooperation and Peace and Education Relating to Human Rights and Fundamental Freedoms*. UNESCO. Online report (39 C/25). <http://unesdoc.unesco.org/images/0025/002597/259734e.pdf>

drži da druga strana ugrožava i blokira njihovu realizaciju.³ Stoga, premda se sukob pojavljuje u odnosu prema nekome, osoba ga može doživjeti kao da je protiv nekoga. Može proizvesti osjećaje koji razdvajaju, poput prijete, neslaganja, nekompatibilnosti i nepravde. Strane u sukobu često nisu svjesne tih osjećaja, već ih prepoznaju kao opasnost, pa i napad.

Vješto rukovanje sukobom može voditi u proces transformacije takvih stavova i ponašanja u suradničko rješavanje s pozitivnim ishodom za sve uključene strane, pri čemu se čuvaju, štoviše i unapređuju odnosi i osnažuju kapaciteti za rukovanje sukobom na kreativan i nenasilan način. Takva preobrazba sukoba je prevencija njegove eskalacije u nasilje, koja ujedno pridonosi izgradnji uvažavajućih, uključivih i suradničkih odnosa i okruženja. Takvim pristupom sukobu, on postaje i prilikom za učenje.⁴

Budući je sukob prirodni dio života, nedvojbeno je njegovo pojavljivanje u školskom okruženju, a može biti i prilikom za učenje, pa se zalažemo za obrazovanje iz nenasilne transformacija sukoba.

Nenasilna preobrazba sukoba pridonosi suradničkom i konstruktivnom okruženju za učenje

Prema Jones Rufus-u, povezivanje nenasilja i sukoba kod Gandhija implicira nadilaženje unutarnjeg sukoba, što otvara mogućnost da se energije sukoba vode u istom smjeru i surađuju. To unutarnje stanje odražava se, i definira učinke, prema van. Tu i tako uspostavljeni miroljubivi odnosi su trajni.⁵

Teorijske korijene i obrise nenasilne konstruktivne transformacije sukoba u obrazovnom okruženju nalazimo u istraživanjima i programima socijalne psihologije⁶, razvojne psihologije⁷, humanističke psihologije⁸ i teorije sustava⁹. Značajan razvoj transformacije sukoba u školi, koji se povezuje s nenasiljem, zabilježen je tijekom 1990-tih, uglavnom posredstvom vršnjačke medijacije¹⁰. Pri kraju je i trogodišnji proces konzultacija međunarodne Katoličke inicijative za nenasilje koja će prezentirati novi moralni okvir za katolički socijalni nauk.¹¹

Zajedničko im je gledanje na sukob kao na priliku za unapređivanje odnosa, učenje, kreativno razmišljanje, stoga i stvaranje inkluzivnog suradničkog okruženja pogodnog za podučavanje.

Koncepti, diskursi i pravni okvir na kojima je utemeljeno nenasilje u hrvatskome obrazovanju

Polazeći od mirotvorstva koji je ugrađen u *Ustav RH* (Čl. 3.), orijentacija prema nenasilju u obrazovnom okruženju evidentna je u prijanjanju uz mirotvorstvo u Čl. 3. *Zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju* (MZO, 2008./2014.), dok se u Čl. 4. navodi obavezujuće opredjeljenje prema „obrazovanju učenika u

³ Na tragu znanstvenika Bickmore, 2002., 2004.; Davies 2004.; Deutsch, 2014.; Johnson & Johnson, 2009.; Lederach, 2003.; Valsiner & Cairns, 1992.; Cahn & Abigail, 2013.

⁴ Primjer Hakvoort, 2002.; Hakvoort & Olsson, 2014.

⁵ Jones, Rufus « Introduction », Richard Gregg, *The Power of Non-violence*, 1938, 1949³, p. VI.

⁶ Coleman, Deutsch & Marcus, 2014.; Johnson & Johnson, 1996.

⁷ Piaget, 1932.; Selman, 1971.; Vygotsky & Kozulin, 1935.

⁸ posebno teorija potreba, Maslow, 1954.; Burton, 1966.

⁹ Bronfenbrenner, 1979.: von Bertalanffy, 1968.

¹⁰ Gandhi, *The collected Works*, vol. 74, 9 September 1938- 29 January 1939, p. 131.

¹¹ Catholic Nonviolence Initiative, A Project of Pax Christi International- www.nonviolencejustpeace.net

skladu s općim kulturološkim i civilizacijskim vrijednostima, ljudskim i dječjim pravima, omogućavajući im život u multikulturnome svijetu s poštovanjem i tolerancijom prema različitosti te stvarajući uvjete za građansku odgovornost u demokratskome društvu“. Nenasilje kao vrijednost, uključujući i pojam nenasilnog upravljanja sukobom, postoji u različitim specifičnim programima i strategijama koje se tiču djece ili škola.¹² *Nacionalna strategija za prava djece* (VRH, 2014.) govori o nedostatku kvalificiranih psihologa i pedagoga koji "bi se uključili u rješavanje i upravljanje sukoba".

Međutim, strateški i regulatoran diskurs u dokumentima relevantnim za nenasilje ima u fokusu pojam prava i interesa djece s jedne, te prevenciju nasilja i drugih nepoželjnih oblika ponašanja s druge strane. Iako se NTS pojavljuje u dokumentima, nema specifičnih propisa ili strategije koji se na nju odnose, što se ogleda u siromašnoj paksi.

Kako bi NTS postao dosljedan koncept u školama, potrebno je razviti specifične propise, a nenasilje definirati jednom od strateških okosnica za dionike koje rade s djecom.

Nenasilno rješavanje/transformacija sukoba kao odgojno-obrazovni ishod

Prijedlog nacrt kurikularne reforme (Jokić i drugi, 2016.) posebno navodi nenasilno rješavanje sukoba kao odgojno-obrazovni ishod. To bi predstavljao važan i ključan iskorak, jer se do sada govorilo samo o pravima djece te o prevenciji nasilja, u što su djeca i učitelji tek marginalno uključeni. Postavljanjem nenasilnog rješavanja sukoba odgojno-obrazovnim ishodom, učenici i učitelji dobili bi priliku za aktivnim uključivanjem.

U navedenom prijedlogu kurikularne reforme nenasilno rješavanje sukoba se smješta i u međupredmetnu temu *Građanski odgoj*, ali i u *Osobni i društveni razvoj* (u kurikularnoj domeni *ja i drugi*), kao dio osobnoga i društvenoga razvoja (osobna i društvena vještina). Nenasilno rješavanje sukoba kao dio osobnoga i društvenoga razvoja može se povezati sa širokom paletom inih školskih tema, poput debate, kazališta, mirovnoga odgoja, psihologije, sociologije, religije i etike.

Nenasilje se u prijedlogu kurikuluma smješta u međupredmetne teme *Građanski odgoj*. Fokus je na nenasilnoj komunikaciji i nenasilnom ponašanju s ciljem podizanja kvalitete života u školi, kao i u zajednici.

Učitelji sukob – gdje smo

Službeno priznati ulogu učitelja u zaštiti učeničkih prava, prevenciji nasilja i stvaranju nenasilnoga okruženja u školama

Iz relevantnih dokumenata je vidljivo kako se od hrvatskih učitelja očekuje zaštita prava učenika, a neki dokumenti tvrde kako učitelji trebaju zaustaviti/spriječiti nasilje.¹³ Dakle, učitelje se prepoznaje kao

¹² *Program aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima* (Vlada Republike Hrvatske, 2004.) u četiri točke spominje nenasilno upravljanje sukobom. *Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih* (Vlada Republike Hrvatske – VRH, 2009.) spominje obavezne radionice za djecu na temu "nenasilno ponašanje" (str. 29.), dok *Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece* (VRH, 2006.) uključuje ideje poput "nenasilne discipline i poštovanja dječjih prava" (str. 73.).

¹³ Primjerice: *Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece* (VRH, 2014b); *Pravilnik o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima* (MZO, 2013.); *Nacionalna strategija za prava djece* pretpostavlja uključivanje psihologa i pedagoga u

zaštitnike učeničkih prava i prijavitelje incidenata, no njihovi napori u tome nisu službeno priznati.

Također, samo se jedan paragraf u *Pravilniku o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima* (MZO, 2013.) odnosi na stručno usavršavanje učitelja. Prema Čl. 23. (5), škole su dužne organizirati stručno usavršavanje učitelja u prevenciji nasilja i zaštiti prava učenika najmanje jednom godišnje. Nije propisano kako se provodi.

U području prevencije nasilja u školama obaveza je učitelja jednom u godini pozvati stručnjake kako bi razgovarali s učenicima i roditeljima.

Važno: ova perspektiva govori kako se pretpostavlja da je sukob destruktivna pojava, nešto što nije normalan dio svakodnevnoga školskoga života.

Nadalje, učitelji nisu prepoznati kao stručnjaci koji znaju pomoći i intervenirati u sukob, odnosno koji znaju kako koristiti njegov odgojno – obrazovni potencijal. Umjesto da ih se gleda samo kao prijavitelje nasilja, učitelji bi trebali prvenstveno djelovati u stvaranju nenasilnog okruženja- od nasilja slobodnih (sigurnih) i tolerantnih školskih okruženja poticajnih za poučavanje.

Ključni nedostatak hrvatskoga zakonodavstva je nepriznavanje učiteljskih napora u zaštiti učeničkih prava i stvaranju nenasilnoga okruženja u školama.

Prije svega je potrebno službeno priznanje ove uloge i zadaće učitelja, a potom i osiguranje sustavne podrške učiteljima, uključujući stjecanje i unapređivanje potrebnih kompetencija iz NTS-a, kako tijekom inicijalnog obrazovanja tako i tijekom stručnog usavršavanja.

Obrazovanje iz nenasilne transformacije sukoba nije dio obaveznoga učiteljskoga obučavanja

Iako se od hrvatskih učitelja očekuje pružanje zaštite učeničkim pravima i stvaranje nenasilnoga okruženja u školama, njihovi napori u tome nisu službeno priznati što se, između ostaloga, ogleda u činjenici da obuka iz NTS-a nije dio obaveznoga učiteljskoga obučavanja, ni za njihove osnovne obuke, ni tijekom kasnijega obrazovanja.

Organizacija škole postavljena je tako da podršku u tom području učitelji dobivaju od profesionalnih pedagoških timova koji vode školu. Oni se sastoje od ravnatelja i profesionalaca s diplomama iz pedagogije, socijalne pedagogije, psihologije i specijalista za posebne obrazovne potrebe (rehabilitacija i obrazovanje). Njihov je primarni zadatak održavanje školske obrazovne misije- dobro funkcioniranje i unaprjeđenje škole. Na pedagozima i psiholozima je odgovornost bavljenja sa slučajevima nasilja i kršenjima dječjih prava. Oni pružaju i podršku i savjetovanje učenicima, roditeljima, učiteljima i školi.

Učiteljska izobrazba ogleda strukturu osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja te je podijeljena u tri skupine: (1) za učitelje koji rade s djecom mlađom od 11 godina; (2) za učitelje koji rade s djecom

"rješavanje i upravljanje sukobima" (str. 51.) radije nego da to čine razredni učitelji.

starijom od 11 godina i (3) za obrazovne stručnjake poput pedagoga, socijalnih pedagoga, govornih terapeuta i edukatora za posebne obrazovne potrebe.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, 2008./2014., Čl. 105.(6) određuje kvalifikacije iz pedagoških kompetencija (PPDM program iz područja pedagogije, psihologije, didaktike i metodike) pa za učitelja djece iznad 11 godina iziskuje minimalno 55 bodova, dok za učitelja djece ispod 11 godina iziskuje 240 ECTS bodova.

Prema podacima dostupnim na internetu može se zaključiti da:

1. Iako postoje predmeti povezani s NTS-om za buduće pedagoge i nastavnike u nižem osnovnoškolskom obrazovanju, većina ih je izborna (neobavezna). Stoga je moguće da studenti postanu učitelji bez razvijenoga osjećaja za važnost NTS-a kao vještine potrebne za uspješnu komunikaciju, suradnju i prevenciju nasilja.
2. Učitelji koji slušaju PPDM program, s obzirom na broj bodova koji se iziskuje iz PPDM programa, imaju još manje mogućnosti naučiti o NTS-u.
3. Svaka visokoškolska obrazovna ustanova koja pruža PPDM izobrazbu, sama određuje način njezina provođenja. Nema tijela koje vrednuje kvalitetu PPDM predmeta te je njezina usporedba među različitim sveučilištima/studijima u Hrvatskoj nemogućom, pa studenti teško mogu ocijeniti kvalitetu PPDM programa u različitim ustanovama.
4. Programe stručnog usavršavanja vodi Agencija za odgoj i obrazovanje u suradnji s različitim dionicima, uključujući i organizacije civilnoga društva koje se bave obrazovanjem. „Svi učitelji imaju pravo na minimalno 20 sati stručnoga usavršavanja godišnje i veliki broj koristi to pravo. Postoje različite vrste stručnoga usavršavanja; veliki je broj programa i tema, ovisno o ciljanim skupinama u Hrvatskoj i inozemstvu. No, te edukacije nisu usklađene jedna s drugom, planirane su neovisno i ne vode standardizaciji kompetencija učitelja različitih profila“ (*Hrvatski sabor, 2014., str. 81.*). Uvođenja obuke iz nenasilja i NTS-a se posebno ne traži niti preporučuje kao dio većeg, sveobuhvatnog i sistematičnoga nastavnoga cilja. Teme povezane s NTS-om su sporadične, najčešće se provode u suradnji s organizacijama civilnoga društva, a iz dostupnih informacija je nemoguće zaključiti koliki broj nastavnika, kojim tempom i u kojem opsegu je prošao edukacije vezane uz NTS.
5. Također, važno je naglasiti ulogu ravnatelja, budući da oni mogu prihvatiti ili odbaciti zahtjev učitelja za pohađanjem stručnoga usavršavanja, posebno kada se ono podudara s radnim danima. Oni odlučuju i hoće li platiti dodatnu izobrazbu u cjelosti, djelomično ili će trošak snositi učitelj.

Obučavanje učitelja iz vještins NTS vodi školama bez nasilja

S druge strane, dostupno istraživanje nacionalnih programa koji nastavljaju razvoj učiteljskih NTS vještina sugeriraju kako ti programi pozitivno utječu na smanjenje nasilja u školama.

Trenutno najopsežnija studija dolazi iz devetogodišnjeg *Unicefovog* projekta usmjerenog protiv vršnjačkog zlostavljanja u školi, koju je provela Jasenka Pregrad (2015.). Vezano uz učitelje ističu se dva glavna zaključka:

- Učitelji ignoriraju primijećeno nasilno ponašanje, poput vršnjačkog zlostavljanja, jer se ne znaju s njime nositi:

"Između 65 i 85 % ispitanih učitelja nije reagiralo na vršnjačko nasilje ili stoga što su ga protumačili kao normalno ponašanje među djecom ili stoga što se nisu osjećali pozvanima ili kompetentnima nositi se s problemom." (str. 8.)

"Prije provođenja programa, 2/3 učitelja osjećalo se bespomoćno i zbunjeno, dok se samo 1/3 osjećala kompetentnima nositi se s problemom (34,8% učitelja. Već nakon godine dana taj je broj porastao, a u 2008. i 2010. godini na 52 i 55.92%." (str.18.)

- Kada su učitelji vješti nositi se s nasilnim ponašanjima koja vide, tada je manje nasilja općenito u školi.

Nakon provođenja programa, slučajevi su se nasilja smanjili:

„Tijekom 2004. godine 10,4% učenika izjavilo je kako su često doživljavali nasilje, dok je u 2008. njihov postotak iznosio samo 4,64%“.

Sukladno, postotak učenika koji su izjavili kako nisu doživjeli nikakvo nasilje u školama porastao je sa 67,3% u 2004. na 76,12% u 2008. godini.

Ovi zaključci sukladni su manjim istraživanjima provedenima u Hrvatskoj, na temelju kojih se može zaključiti kako su učitelji nedovoljno obučeni u nošenju sa sukobima kojima svjedoče u školama (Puzić i drugi, 2011.; Vlah i drugi, 2015.).

Slično, istraživanja iz drugih konteksta pokazuju kako učestalost nasilnog ponašanja opada kada su učitelji i učenici obučeni za korištenje metoda upravljanja sukobom ili medijacije (Johnson&Johnson, 1996.; Connors-Burrow, 2016.; White, Wertheim, Freeman & Trinder, 2013.). Posebno je to slučaj kada je princip NTS postao filozofijom škole (Thapa i drugi, 2013.).

Primjer dobre prakse - Forum MIROTVORNA ŠKOLA

Forum MIROTVORNA ŠKOLA je neformalna inicijativa proizašla iz kruga škola nominiranih za Priznanje MIROTVORNA ŠKOLA.

Potaknuti činjenicom da ne postoji koncept koji daje zajednički okvir prevenciji nasilja, aktivnom građanstvu, kulturi nenasilja, solidarnosti (koja biva pojednostavljeno svrstana u humanitarni rad) i suradnje, te da se ta nastojanja škola posebno ne vrednuju, Centar za mir – Osijek je 2015. godine utemeljio je Priznanje MIROTVORNA ŠKOLA. „Priznanje se dodjeljuje osnovnim i srednjim školama koje potiču odgoj za mir, nenasilje i suradnju te solidarno sudjeluju u unapređivanju života svoje školske i lokalne zajednice. Uz elemente mirovnog i građanskog odgoja razvijaju i procedure i strukture za prevenciju nasilja te mirno rješavanje sukoba, a potiču i podržavaju angažiranost svojih učenika u

zajednici! Škola kao zajednica i škola u zajednici“¹⁴.

Tijekom četiri godišnja ciklusa nominirano je 54 osnovnih i srednjih škola iz 13 županija RH. Sve ove škole su koncept mirotvorne škole prepoznali kao okvir za aktivnosti koje provode i identitet koji žele barem propitati ili njegovati i razvijati.

Analizom svih nominacija došli smo do zaključka o profilu škola koje sebe vide, odnosno, koje zajednica prepoznaje mirotvornom. Svaka od predloženih škola ima višegodišnje usmjerenje prema aktivnostima solidarnosti u zajednici, uz elemente koji bi se mogli svrstati u građanski odgoj nastoje razvijati i procedure i strukture za prevenciju nasilja, potiču toleranciju i uvažavanje raznolikosti te nenasilnu transformaciju sukoba (učenička medijacija). Aktivnosti i programi dijelom su slični kod većine škola – dio su nacionalnih ili međunarodnih projekata, ali svaka škola ima svoju specifičnost, koja odgovara kreativnom odgovoru na potrebe, okruženje i kapacitete. Razvijena je suradnja škola s organizacijama civilnoga društva, različitim institucijama, lokalnim upravama i drugim školama te sudjelovanje u međunarodnim projektima i razmjenama. Prepoznatljiva je velika uloga posebno motiviranih i posvećenih nastavnika, ravnatelja i pedagoga. Međutim, malo je škola kojima je navedeno usmjerenje, naročito ako promatramo nenasilnu transformaciju sukoba (ili bar učeničku medijaciju), postalo politikom cijele škole, odnosno koji bi jasno istaknuli svoju mirotvornu misiju¹⁵. Nešto je više škola koje ističu moto koji se može uklopiti u koncept mirotvorne škole.

Zajednička platforma Foruma MIROTVORNA ŠKOLA je uspostavljena s ciljem jačanja vlastitih kapaciteta. „Svrha Foruma MIROTVORNA ŠKOLA je povezivanje škola (učenika, nastavnika, roditelja), drugih obrazovnih institucija, organizacija koje rade na izgradnji mira i obrazovanju za mir, lokalnih/ regionalnih samouprava koje promiču kulturu mira te stručnjaka iz područja mirotvorstva kako bi unaprjeđivali i razvijali vlastite mirovne potencijale te promovirali i zagovarali razvoj kulture mirotvorstva kroz obrazovanje i suradnju“. Forum MIROTVORNA ŠKOLA se zalaže da koncept *mirotvornih škola* bude prepoznat i potican od ministarstva znanosti i obrazovanja.¹⁶

Europski kurikulum iz nenasilne transformacije sukoba za učitelje i edukatore¹⁷

U rujnu 2018.g. je objavljen inovativni *Europski kurikulum iz nenasilne transformacije sukoba za učitelje i edukatore* koji bi mogao biti testiran kao osnova za razvoj nacionalnog kurikuluma, prilagođenog hrvatskom kontekstu i potrebama.

Partneri na projektu EduCATE¹⁸ - *Europska platforma obuke iz nenasilne transformacije sukoba za učitelje* oblikovali su inovativni *Europski kurikulum iz nenasilne transformacije sukoba za učitelje i edukatore*.

¹⁴ <http://krunoslav-sukic.centar-za-mir.hr/the-peacemaking-school-recognition/>

¹⁵ Primjer: OŠ I.G. Kovačić Vrbovsko; Ekonomska i turistička škola Daruvar; Islamska gimnazija dr. Ahmeta Smajića

¹⁶ Primjer iz prakse Kraljevine Nizozemske: nadležno ministarstvo je pripremlilo minimalni i optimalni kurikulum i materijale za Školu mira; škole se za program prijavljuju po svom izboru; obuku nastavnika za kurikulum osigurava škola; roditelji pri upisu biraju žele li da njihovo dijete pohađa školu s programom Škola mira. U prvoj godini se od 3000 osnovnih škola njih 1000 prijavilo za program Škola mira, očigledno procijenjujući da će im to biti dodana vrijednost kad roditelji odabiru školu.

¹⁷ *European Curriculum on Nonviolent Conflict Transformation (NVCT) for Teachers and Educators* - <http://www.educate-europe.org/curriculum/>

¹⁸ Partneri na projektu: Centar za mir, nenasilje i ljudska prava-Osijek (Hrvatska), The Centro PsicoPedagogico per l'educazione e la gestione dei conflitti (CPP, Italija), the Coordination pour l'éducation à la non-violence et à la paix (Francuska), the Escola

Kurikulum je oblikovan na temelju istraživanja prikazanom u *Izvešću o stanju osposobljavanja učitelja iz nenasilne transformacije sukoba u Europi* (na koji se u ovom tekstu oslanjamo), a koji uključuje i komparativnu analizu 15 primjera dobre prakse. Testiran je na petodnevnom međunarodnom treningu za učitelje iz 5 europskih zemalja.

Kurikulumi za nenasilnu transformaciju sukoba i edukaciju za mir postoje u nekoliko europskih zemalja. No, *Europski kurikulum iz nenasilne transformacije sukoba za učitelje i edukatore* je inovativan jer je razvijen od europskog tima i na temelju analize dobrih praksi iz 5 zemalja; obrađuje kako organizacija učionice, škole i zajednice može doprinijeti NTS-u i kako NTS može pomoći u izgradnji i organiziranju sigurne i kooperativne učionice, škole i zajednice.

Artikuliran je u 4 modula. Počinje od samih učitelja i edukatora, a pokriva 4 razine na kojima se i promjene i proces učenja događaju. Te razine su: *ja; moja učionica; moja škola; moja zajednica*. Tu dolazi do preobrazbe (transformacije) odnosa, ali se te promjene ugrađuju i u strukturu – način na koji funkcionira razred i škola.

Pri transformaciji odnosa i struktura, kurikulum uzima u obzir sljedeće povezane dimenzije:

- Sukob, nasilje i nenasilje
- Moć i autoritet
- Nenasilnu komunikaciju
- Izgradnju zajednice (učionica, škola, lokalna zajednica)

Zaključna razmatranja i preporuke

Učitelji kompetentni iz nenasilne transformacije sukoba su ključ za promjene!

Da bi sukobu u obrazovnom okruženju pristupili kao prilici za promjenu, unapređivanje odnosa i učenje, odnosno potencijalno korisnoj pedagoškoj praksi, a ne samo kao prijetnji, potrebni su razumijevanje, promjena pristupa i kompetencije iz nenasilne transformacije sukoba.

Od hrvatskih učitelja se prvenstveno očekuje da štite prava učenika, da prijavljuju i sprečavaju nasilje, a trebali bi prvenstveno biti ti koji stvaraju nenasilno okruženje pogodno za poučavanje.

Istovremeno, naponi učitelja u zaštiti prava učenika, prevenciji nasilja i stvaranju nenasilnog (sigurnog) okruženja poticajnog za suradnju i poučavanje nisu službeno priznati.

Osim toga, učitelji nemaju potrebne kompetencije iz NTS-a jer nije dio obaveznoga učiteljskoga inicijalnog obučavanja niti kasnijeg stručnog usavršavanja.

Istraživanja sugeriraju kako učitelji često ne reagiraju na nasilje u školama, jer ne znaju kako postupiti. Obučeni za to, učitelji postaju sigurniji, manje su izloženi stresu, a nasilje u školi se smanjuje, obučavanje učitelja iz NTS-a vodi školama bez nasilja i stvaranju poticajnog, nenasilnog i suradničkog okruženja. Metode koje se koriste u nenasilnoj transformaciji sukoba uključuju refleksivnost, prilagodljivost, toleranciju, asertivnost i suradnju. Kada učitelji postaju modelom ovakvog ponašanja, oni omogućuju učenicima da se približe i bolje razumiju vrste nasilja s kojima se susreću i što trebaju činiti. Okruženje oblikovano od učitelja vještih iz NTS-a povećava u učenicima osjećaj samouvjerenosti i jača empatiju, što vodi prema više poštovanja i razumijevanja za druge (vidi Peterson & Skiba, 2001.; Sen, 2011.).

Za pokrenuti proces koji će donijeti značajnu promjenu potrebno je:

1. Ispraviti najveći nedostatak hrvatskoga zakonodavstva te službeno priznati učiteljima napore u zaštiti učeničkih prava, prevenciji nasilja i stvaranju nenasilnog (sigurnog) okruženja pogodnog za poučavanje.
2. Strateški i regulatoran diskurs u dokumentima relevantnim za nasilje u hrvatskom obrazovnom okruženju treba proširiti s nenasilnom transformacijom sukoba.
3. Kako bi nenasilna transformacija sukoba postala dosljedan koncept u školama, potrebno je razviti specifične propise, a nasilje definirati jednom od strateških okosnica za dionike koje rade s djecom.
4. Službeno priznavanje uloge učitelja u stvaranju nenasilnoga okruženja obvezuje na osposobljavanje učitelja potrebnim kompetencijama iz NTS-a. Stoga je nužno uvođenje obavezne obuke učitelja iz NTS-a u inicijalno obrazovanje kao i u stručno usavršavanje.
5. Prilike za uvođenje obavezne obuke učitelja iz nenasilne transformacije sukoba su:
 - a) u sklopu skore reforme učiteljskih stručnih kompetencija uvrstiti NTS kao učiteljsku kompetenciju
 - b) uvrstiti NTS u kurikulum osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja kao odgojno-obrazovni ishod
 - c) testirati i prilagoditi Europski kurikulum iz nenasilje transformacije sukoba za učitelje i edukatore.
6. Navedeno će nedvojbeno utjecati na način kako se učitelji obrazuju, odnosno biti poticaj i institucijama zaduženim za obrazovanje učitelja kako bi ponudile veći broj kvalitetnijih obuka iz NTS-a, kao i studentima-učiteljima i učiteljima da polaze takve obuke.
7. Učitelji su ključ promjene u učionici. Očekivani ishod su mladi ljudi osnaženi iz NTS-a i njihova uloga u izgradnji uključivog i kreativnog društva.

Prilozi:

Literatura

Tablični prikazi

Platforma Foruma MIROTVORNA ŠKOLA